

Antoni Symonowicz

Wspomnienia z tajnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w okresie okupacji

---

Palestra 42/9-10(489-490), 88-90

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

”Palestra” przed laty

Rok 1958 (nr 3–4)

Antoni Symonowicz

Wspomnienia z tajnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w okresie okupacji

Przemilczana przez tak długi okres walka, jaką toczył w latach okupacji Naród Polski z hitlerowskim najeźdźcą, staje się ostatnio tematem wielu powieści, wspomnień i pamiętników. Zawsze jednak treścią tych różnorodnych publikacji są walki zbrojne, zamachy, różne akcje bojowe i wywiadowcze połączone z barwnymi opisami bohaterskich czynów i nadludzkiego poświęcenia. Jest to zjawisko zupełnie zrozumiałe, gdyż walka zbrojna obfituje zawsze w wydarzenia i sceny, pobudzające ciekawość i wyobraźnię czytelnika. Sprowadzanie jednak całego, szerokiego frontu walki z okupantem wyłącznie do oporu zbrojnego i sabotażu – to spłycczenie zagadnienia, to opuszczenie wielu pięknych, choć bardziej szarych i mniej błyskotliwych kart tej książki, którą cały niemal naród pisał własną krwią i pracą w ciężkich i długich latach okupacji.

Przecież tajne nauczanie, którego zasadniczym celem było przygotowanie młodego pokolenia do pozytywnej pracy w wyzwolonej ojczyźnie, odegrało ogromną rolę, wypełniając lukę w dopływie młodej inteligencji w trudnym okresie odbudowy niepodległego bytu. Szeroka sieć tego nauczania objęła cały kraj i wszystkie szczeble nauki. Oczywiście, ta strona walki okupacyjnej była oparta na codziennym, powszednim wysiłku, bez bohaterskich zrywów i huku granatów. Ale kto wie, czy właśnie w naszym społeczeństwie, tak skłonny do porywów i gwałtownych, bohaterskich wystąpień, ta codzienna i wytrwała praca nie zasługuje na specjalne podkreślenie i uwagę.

Tematem poniższych wspomnień będzie drobny odcinek tej cywilnej walki, która była prowadzona na Tajnym Wydziale Uniwersytetu Warszawskiego.

Ze względu na spalenie się w okresie powstania archiwum Wydziału, wspomnienia te są pisane z pamięci oraz na podstawie drobnych, wcześniej

porobionych notatek. Dlatego też zawierać one mogą pewne braki czy nieścisłości, za które przeprasza z góry autor wspomnień, sekretarz Wydziału w okresie okupacji.

Wydarzenia polityczne i wojskowe, które przyniósł rok 1940, a zwłaszcza klęska Francji, zdecydowały o nieuchronnym przedłużeniu się wojny i okupacji. Wiosną tego roku można było jeszcze pisać na murach „Im słońce wyżej, tym Sikorski bliżej”. Jesienią największy optymista już by się na taki napis nie zgodził. Marzenia o szybkim zakończeniu wojny trzeba było zastąpić pracą, ułatwiającą przetrwanie i pozwalającą na częściowe choćby wypełnianie tych luk, jakie wywołała wojna.

W grudniu 1940 r. z inicjatywy grona profesorów Uniwersytetu Warszawskiego i Poznańskiego, z prof. drem Józefem Rafaczem i prof. drem Ludwikiem Jaxa-Bykowskim na czele, zrealizował się omawiany przez kilka miesięcy projekt uruchomienia najliczniejszego przedwojennego Wydziału Uniwersytetu, projekt, którego realizacja umożliwiła zdobycie wykształcenia i wiedzy tak potrzebnej młodzieży, mającej zamknięty dostęp do nauki powyżej szczebla szkoły powszechnej, tego maksimum dostępnego z łaski *Herrenvolku* tubylcom Generalnej Guberni.

Pierwszy wykład powstającego Wydziału odbył się w mieszkaniu p.p. Łazowskich przy ul. Rycerskiej na Starym Mieście. Wykładowcą był doc. dr Witold Sawicki, który odebrał na wstępie, w ramach pewnego rodzaju immatrykulacji, uroczyste ślubowanie od wszystkich słuchaczy. Jednym z punktów ślubowania był obowiązek „zachowania tajemnicy istnienia Wydziału i mojej doń przynależności”.

W tym, początkowym okresie zostały uruchomione cztery komplety pierwszego roku: dwa – jako komplety prawnicze i dwa – jako prawno-ekonomiczne.

Program nauczania na kompletach prawniczych był całkowicie zgodny z przedwojennym programem. Wykładowcami przedmiotów ściśle prawnych byli: prof. dr Józef Rafacz – historia ustroju dawnej Polski i dawne polskie prawo sądowe, doc. dr Witold Sawicki – historia prawa na Zachodzie Europy, doc. dr Henryk Piętka – teoria prawa, prof. dr Włodzimierz Kozubski i mgr Zygmunt Zagórowski – prawo rzymskie.

Komplety prawno-ekonomiczne, powstałe dzięki dużej inicjatywie profesorów Uniwersytetu Poznańskiego, miały program wzbogacony takimi przedmiotami, jak geografia gospodarcza, którą wykładał doc. dr Józef Czekalski, antropologia – doc. dr Karol Stojanowski, filozofia polityki – prof. dr Ludwik Jaxa-Bykowski, dzieje dyplomacji – mgr Jan Matłachowski, statystyka – prof. dr Stanisław Mydlarski. Opiekę nad kompletami prawno-ekonomicznymi przejął prof. dr Stefan Zapolski.

W późniejszym okresie uruchamiane były w zasadzie jedynie komplety prawnicze, przy czym słuchacze tych kompletów mogli korzystać z wykładów dodatkowych jako nadoobowiązkowych. Kilka kompletów ekonomicznych pozostało jednak do końca okupacji, a grono wykładowców powiększyło się o prof. dra Kazimierza Tymienieckiego, który wykladał historię gospodarczą.

Niezależnie od inicjatywy tworzenia Wydziału od podstaw, w tym samym mniej więcej czasie zostały uruchomione komplety trzeciego i czwartego roku. Organizatorem ich był dziekan prof. dr Roman Rybarski oraz grono młodzieży z p. Andrzejem Leśniewskim, Janem Zaborowskim i Leszkiem Rolińskim na czele. Początkowo prof. Rybarski prowadził sam wykłady nauki o skarbowości i prawa administracyjnego. Stopniowo grono wykładowców powiększało się, tak że w połowie 1941 r. wszelkie przedmioty miały już właściwą obsadę. Obok dziekana prof. Rybarskiego wykładowcami na tych wyższych latach studiów byli: prof. dr Włodzimierz Kozubski i doc. dr Władysław Kosieradzki – prawo cywilne, prof. Wacław Miszewski – sądowe postępowanie cywilne, prof. Jan Namitkiewicz – prawo handlowe, prof. dr Stanisław Śliwiński – prawo karne i sądowe postępowanie karne, doc. dr Henryk Piętka – filozofia prawa, prof. Stefan Szulc – statystyka, dr Tadeusz Szymański – prawo administracyjne.

Z biegiem czasu, w miarę „dorastania” młodych okupacyjnych roczników, inicjatywy te złączyły się w jedną, obejmującą wszystkie lata, całość.

Pomimo ślubowań o tajności Wydziału wiadomości o nim rozeszły się szybko w okupowanej Warszawie, tak że w niedługim czasie trzeba było uruchomić trzy nowe komplety, na których liczba słuchaczy była większa niż poprzednio.

Organizacja Wydziału w tym okresie była bardzo prosta. Na czele każdego kompletu stał wybierany starosta. Podstawową kwalifikacją na starostę było posiadanie odpowiedniego lokalu; kwalifikacją wyższego rzędu – telefon w domu. Do obowiązków starosty należało utrzymywanie kontaktu z autorem niniejszych wspomnień, znanym młodzieży pod imieniem „Tolek”, staranie się o lokale na wykłady swego kompletu itp. „Tolek” z kolei kontaktował się z wykładowcami, ustalał plany wykładów, prowadził stronę finansową – jednym słowem sprawował połączone funkcje sekretarza, kwestora i gońca.

(...)

